

Ke čtení

Pokusu o filozofický systém

stručná rukověť

Text *Pokus o filozofický systém* je také, alespoň po formální stránce, tím, za co se označuje titulem. Pokouší se po vzoru systémů 18. a 19. století ustavit filozofický systém, podle moderních autorů nesestavitelný. V prvé řadě je však definicí dvou pojmů, které takto hodlá zavést: filozofického pojmu *aktuální mentální model* a literárněvědného pojmu *program*.

Text je členěn typem písma – zásadní oddíly jsou vytištěny větším typem, jejich doprovodné texty písmem menším. Od méně závažného náčrtu pojmu filozofie se dostává k pasážím gnoseologickým a ontologickým, aby pak vznesl poznámky i k dalším filozofickým disciplínám.

Gnoseologii, teorii poznání, začíná hledáním poznávacích jistot a zjištěním, že jako jisté vidíme tři zásadní nejistoty: nejistotu poznání podstaty za jevy, nejistotu reality za obsahy vědomí a nejistotu přiměřenosti logických forem myšlení realitě. Ve všech těchto případech můžeme konstatovat jisté hiáty, propasti překlenutelné pouze předpoklady. Aby bylo možné vůbec něco tvrdit, musíme předpokládat, 1. že naše uvažování má smysl, tj. že logické formy, myšlenky vznikly jako nástroj odrazu reality, 2. že za obsahy vědomí existuje (materiální) realita a 3. že skutečnost taková, jak se nám jeví, umožňuje přes jevy dospět k poznání její podstaty.

Přijmeme-li tyto předpoklady (které by se nám v dalším postupu poznání měly zpětnou vazbou, kruhem potvrdit), můžeme od nejistot přejít k jistotám. S Descartesem konstatujeme, že to, co je pro uvažující individuum, subjekt, jisté, jsou tři věci: obsahy vědomí, vědomí samo jako scéna pro obsahy vědomí, a subjekt, který si obsahy vědomí uvědomuje.

V tomto bodě už lze zavést pojem *aktuální mentální model (AMM)* jako to, co si subjekt v konkrétním okamžiku právě uvědomuje. Lze jej definovat empiricky na základě introspekce: Je to to, co zmizí, když zavřeme oči, či lépe když ztratíme vědomí či když spíme beze snů. Také je to to, co je (zatím neúplně) nahraditelné technikou virtuální reality. AMM, jak je vidět, je celek obsahů vědomí, je to základní produkt aktivity mozku, jejímž cílem je předvést před vědomí model reality v celku (AMM není tedy modelem jednotlivých věcí, je modelem celku světa tak, jak jej v dané chvíli vnímáme).

Pro tok jednotlivých AMM je charakteristické, že obsahy vědomí vnímáme ovýznamněně: uvědomujeme si, že to, co vnímáme, je nejen barevná skvrna, ale např. slunce, stůl apod. Tyto významy vedou k tomu, že

konstatujeme existenci nějakého zřejmě díky paměti existujícího souboru, z něhož jsou tyto významy obsahům vědomí přidělovány; nazvěme je *fixní mentální model (FMM)* a předpokládejme, že vzniká složitou analyticko-syntetickou prací mozku na základě jednotlivých AMM či společně s nimi. Na rozdíl od FMM se pak ustavuje ještě vyšší rovina abstrakce – *myšlenkově pojmový systém (MPS)*; to je to, co můžeme vyslovit, případně zaznamenat (fixovat), obecně řečeno objektivizovat. (Tak vznikají instrumentální fixace – např. zápisy, knihy, filmy, hologramy – jako nástroje vyvolání AMM z fixace.)

Zatím jsme se pohybovali na úrovni analýzy vědomí individua. Objektivizací mentálních obsahů se dostáváme na úroveň komunikace mezi individui, subjekty. V komunikaci lze spatřovat další stupeň procesu poznání: jednotlivé MPS (jednotlivých subjektů) se komunikací vzájemně konfrontují, srovnávají, zestejnují a v globálním měřítku vedou k vytvoření jednotného modelu reality – *ontologického modelu (OM)*.

Tak jsme se dostali od gnoseologie, nauky o poznání, k ontologii, nauce o tom, co je, o jsoucím. Domíváme se, že hlavním cílem ontologie je právě budování OM.

I OM začínáme budovat na základě předpokladů. Předpokládáme, že to, co nám předkládá mozek jako výsledek analýzy reality, o ní adekvátně, přiměřeně vypovídá. Jsou to tvrzení „zdravého rozumu“. V komunikační konfrontaci se dospívá k takovým tvrzením, která vysvětlují všechny AMM všech zúčastněných individuí, subjektů (včetně v počátečních krocích uvažování zavedených předpokladů). V souladu s tím se OM vyvíjí historicky a jeho jednotlivé fáze, charakteristické pro to které období, nazýváme paradigmatem.

Z ostatních filozofických disciplín se zastavme u estetiky. Naše představa je založena na tvrzení, že umělecké dílo, artefakt, je program, tedy že je to instrumentální fixace, jejíž prvky jsou uspořádány tak, že při vnímání subjektem, vnímatelem do jeho vědomí vstupují v určeném pořadí a vyvolávají v něm autorem zamýšlené stavy (názorné je to např. u knihy či filmu). Ve vědomí vnímatele tak vzniká jednoznačně definovaný sled AMM z fixace.